

# Beoordeling van de journalistiek van Vincent Dekker

Getoetst aan de normen en kritiek van mediasocioloog Peter Vasterman

## Kernconclusie

Dekker functioneerde sterk als agenderende en vasthoudende waakhond, maar onvoldoende als onafhankelijke, evenwichtige en zichzelf corrigerende onderzoeksjournalist. Zijn grootste verdienste was dat hij vragen bleef stellen. Zijn grootste tekort was dat vermoedens en onduidelijkheden te vaak werden opgeschaald tot verdenkingen van verzwijging, manipulatie of fraude.

## 1. Het beoordelingskader van Vasterman

Vasterman stelde geen formele, uitsluitend op Dekker gerichte meetlat op. Uit zijn publicaties over mediahypes en uit het rechtstreekse debat met Dekker in mei 1999 zijn echter duidelijke journalistieke normen af te leiden. Centraal staan verificatie, evenwichtigheid, afstand tot bronnen, proportionaliteit, zichtbare correctie en verantwoordelijkheid voor de gevolgen van alarmerende berichtgeving.

- Zijn de feiten voldoende onderbouwd en door meer dan één bron geverifieerd?
- Zijn gezondheidsrisico's en technische bevindingen in de juiste context geplaatst?
- Is duidelijk onderscheid gemaakt tussen feit, mogelijkheid, vermoeden en conclusie?
- Krijgen ontlastende verklaringen en alternatieve hypothesen serieus gewicht?
- Houdt de journalist voldoende afstand tot anonieme bronnen, actiegroepen en politieke bondgenoten?
- Komt de redactie zichtbaar terug op onthullingen die later niet blijken te kloppen?
- Gaat de drang naar een primeur of politiek effect niet ten koste van zorgvuldigheid?
- Denkt de journalist na over voorzienbare maatschappelijke gevolgen, vooral bij rampen en gezondheid?

*Waakhondfunctie prima, controle van de macht uitstekend - maar journalistieke zorgvuldigheid blijft ook gelden wanneer de overheid aantoonbaar slecht communiceert.*

## 2. Beoordeling per journalistieke norm

| Norm                                  | Oordeel                        | Toelichting                                                                                                                                                                                    |
|---------------------------------------|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Waakhondfunctie en vasthoudendheid    | <b>Goed</b>                    | Dekker bleef vragen stellen waar overheid en instanties traag, onjuist of defensief communiceerden. Hij bracht lading, uranium, documenten en onderzoeksmethoden op de politieke agenda.       |
| Bronnen verzamelen                    | <b>Redelijk tot goed</b>       | Hij verkreeg documenten, onderhield bronnen en volgde het dossier jarenlang. De hoeveelheid verzamelde informatie was een kracht.                                                              |
| Verificatie voor publicatie           | <b>Wisselend / onvoldoende</b> | Sommige conclusies gingen verder dan de beschikbare bronnen konden dragen. Dekker erkende in 1999 zelf dat zijn plutoniumpublicatie voorbarig was.                                             |
| Feit, vermoeden en conclusie scheiden | <b>Onvoldoende</b>             | Mogelijkheden en onduidelijkheden werden herhaaldelijk gepresenteerd als aanwijzingen voor verzwijging, manipulatie of fraude.                                                                 |
| Technische context                    | <b>Zwak</b>                    | Begrippen als gevaarlijke lading, routeverschillen, ontbrekende stukken en recordergegevens werden niet steeds binnen hun luchtvaarttechnische en administratieve context beoordeeld.          |
| Evenwichtigheid                       | <b>Onvoldoende</b>             | Alarmerende verklaringen kregen dikwijls meer gewicht dan ontlastende informatie. Het politieke effect werd soms belangrijker gemaakt dan de inhoudelijke nuancering.                          |
| Afstand tot bronnen                   | <b>Matig</b>                   | De nauwe informatiekring rond bewoners, Bijlmerspeurders en Van Gijzel leverde informatie op, maar vergrootte het risico dat een gezamenlijk frame onvoldoende kritisch werd getoetst.         |
| Wederhoor                             | <b>Wisselend</b>               | Formeel wederhoor is niet hetzelfde als inhoudelijk evenwicht. Technische antwoorden moeten begrijpelijk en met passend gewicht in het artikel terugkomen.                                     |
| Risico en proportionaliteit           | <b>Zwak</b>                    | 'Gevaarlijk geclassificeerd' werd gemakkelijk verbonden met ernstig toxicologisch gevaar. De metafoor 'vliegende chemiefabriek' suggereerde meer dan de risicoanalyse rechtvaardigde.          |
| Correctie en verantwoording           | <b>Slecht</b>                  | Onthullingen die niet standhielden, werden niet met vergelijkbare zichtbaarheid gecorrigeerd. Nieuwe raadsels namen vaak de plaats in van weerlegde vermoedens.                                |
| Zelfreflectie                         | <b>Beperkt</b>                 | Dekker erkende incidenteel een voorbarige publicatie, maar onderwierp zijn gehele Bijlmerconstructie niet zichtbaar aan een systematische herbeoordeling.                                      |
| Actualiseren na 1999                  | <b>Zwak</b>                    | Na de parlementaire enquête was een fundamentele herijking nodig. Het decennia later blijven gebruiken van termen als bedrog en fraude weegt zwaarder dan een begrijpelijke vroege vergissing. |

### **3. Het rechtstreekse debat tussen Vasterman en Dekker**

Het NVJ-debat van mei 1999 is bijzonder belangrijk omdat Vasterman zijn kritiek daar rechtstreeks aan Dekker voorlegde. Het ging niet om kritiek achteraf van een buitenstaander; Dekker kon zijn werkwijze zelf verdedigen.

#### **De plutoniumpublicatie**

Vasterman wees erop dat berichten gebaseerd op anonieme bronnen, gecombineerd met de mededeling dat rechercheurs van een onderzoek zouden zijn gehaald, bij het publiek een fundament voor het plutoniumverhaal suggereerden. Dekker antwoordde dat hij nog steeds dacht dat een dergelijke lading aanwezig kon zijn, maar erkende dat publicatie op dat moment voorbarig was geweest. Daarmee staat vast dat minstens één belangrijke onthulling niet voldeed aan Dekkers eigen claim van grondige verificatie.

#### **Wolleswinkel als getuige of verdachte**

Dekker verklaarde dat de geloofwaardigheid van vooronderzoeker Henk Wolleswinkel al vóór de enquête tot nul was gedaald. Vasterman reageerde dat Dekker hem daardoor niet langer als getuige maar als verdachte behandelde. Dat raakt de kern van confirmation bias: geheugenproblemen, onduidelijkheden of verschillen worden vervolgens vrijwel automatisch ingepast in een bestaand schuldframe.

#### **Erhart en de ontbrekende nuancerings**

In hetzelfde debat kwam aan de orde dat ontlastende informatie van onderzoeker Frans Erhart nauwelijks gewicht had gekregen tegenover een alarmerende ladingonthulling. Dekker verdedigde de prominente politieke verbijstering als nieuwsselectie. De tegenwerping van Frits Abrahams was terecht: politieke beroering ontslaat een journalist niet van de plicht om de inhoudelijke nuancerings zichtbaar te maken.

#### **Niet terugkomen op oude onthullingen**

Vasterman bekritiseerde expliciet dat redacties nauwelijks openbaar terugkeerden naar grote onthullingen die door de parlementaire enquête waren weerlegd. Volgens hem had Trouw zich in het plutoniumverhaal vastgebeten en lanceerde de krant daarna nieuwe raadsels zonder de eerdere berichtgeving systematisch te evalueren. Dat is vooral een tekort aan journalistieke rekenschap.

## 4. Wat Dekker journalistiek wél heeft bereikt

Een evenwichtige beoordeling mag Dekkers werk niet reduceren tot sensatiejournalistiek. Er waren reële redenen voor kritisch onderzoek en voor wantrouwen tegenover de bestuurlijke informatievoorziening.

- De overheid communiceerde traag, defensief en soms aantoonbaar onjuist.
- De aanwezigheid van verarmd uranium bereikte de minister veel te laat.
- De betekenis van 'gevaarlijke stoffen' werd bestuurlijk slecht uitgelegd.
- De informatie over de vrachtdocumenten was verwarrend en versnipperd.
- Bewoners en hulpverleners voelden zich onvoldoende gehoord en serieus genomen.
- De onafhankelijkheid, organisatie en communicatie van het oorspronkelijke onderzoek riepen legitieme vragen op.

Dekker heeft mede afgedwongen dat deze problemen politiek werden onderzocht. Hij hield de belangen en vragen van bewoners op de agenda en doorbrak bestuurlijke zelfgenoegzaamheid. Dat is een reële journalistieke prestatie. Vasterman erkende eveneens dat de media een positieve rol speelden door vasthoudend onderzoek en het stellen van lastige vragen.

### De beslissende grens

Kritische vragen maken alarmerende conclusies echter niet vanzelf geldig. Een overheid die slecht communiceert, bewijst daarmee nog geen doofpot. Een technisch verschil bewijst geen fraude. Een anonieme verklaring bewijst geen geheime lading. En politieke beroering is geen vervanging voor inhoudelijke verificatie.

## 5. Oordeel per fase

| Fase                     | Beoordeling                    | Motivering                                                                                                                                                                     |
|--------------------------|--------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1992-1993: eerste vragen | <b>Overwegend verdedigbaar</b> | De informatie was incompleet en de overheid maakte fouten. Scherpe hypothesen en vasthoudende vragen waren gerechtvaardigd, al waren sommige koppen al te stellig.             |
| 1993-1999: escalatie     | <b>Gemengd tot onvoldoende</b> | Het dossier groeide, maar ook het patroon waarin onzekerheden werden verbonden aan verzwijging, gezondheidsschade, geheime diensten en mogelijke fraude.                       |
| Na 1999: herijking       | <b>Onvoldoende</b>             | De enquête bood materiaal voor een systematische reset. Een deel van de bestuurlijke kritiek bleef staan, maar veel spectaculaire hypothesen niet.                             |
| 2022 en daarna           | <b>Zwak</b>                    | Het opnieuw krachtig presenteren van oude verdenkingen zonder volledige verwerking van technische en parlementaire weerleggingen voldoet slecht aan de norm van actualisering. |

## 6. Eindbeoordeling

| Onderdeel                                      | Oordeel     |
|------------------------------------------------|-------------|
| Agenderende journalistiek                      | Goed        |
| Vasthoudende controle van de overheid          | Goed        |
| Technische reconstructie                       | Onvoldoende |
| Evenwichtige duiding van onzekerheid en risico | Onvoldoende |
| Correctie van eerdere publicaties              | Slecht      |
| Integrale reconstructie na de enquête          | Onvoldoende |

### Totaaloordeel: circa 5 van de 10

Betekenisvol en moedig in de agendering, maar methodisch te zwak om als betrouwbare eindgeschiedenis van de Bijlmerramp te gelden. Het ernstigste tekort is niet dat Dekker aanvankelijk verkeerde hypothesen onderzocht. Het ernstigste tekort is dat hij onvoldoende zichtbaar terugkeerde van hypothesen nadat het beschikbare bewijs ze niet bevestigde, en dat hij sommige verdenkingen decennia later opnieuw met grote zekerheid presenteerde.

*Volgens Vastermans normen wordt vasthoudendheid een journalistiek probleem wanneer weerleggingen niet tot herziening leiden. Dan verandert onderzoek in narratieve gevangenschap: nieuwe gegevens worden vooral gebruikt om het bestaande verhaal te bevestigen.*

## 7. Bronnen

[Peter Vasterman, 'Pers misbruikte Bijlmerramp' \(NRC Handelsblad, 8 mei 1999\)](#)

[Debat tussen Vincent Dekker, Peter Vasterman en Frits Abrahams, 'Verkeerde lading' \(De Groene Amsterdammer, 26 mei 1999\)](#)

[Peter Vasterman, 'Media-Hype: Self-Reinforcing News Waves, Journalistic Standards and the Construction of Social Problems' \(2005\)](#)

[Parlementaire enquête vliegcrash Bijlmermeer, Kamerstuk 26241, nr. 9](#)

[Henk Pruis, reconstructie 'Verzwegen chemiefabriek' en primaire bronverwijzingen](#)

Verantwoording: deze beoordeling is analytisch en gebaseerd op gedocumenteerde voorbeelden. Zij is geen volledige inhoudsanalyse van elk artikel dat Vincent Dekker over de Bijlmerramp publiceerde. Het oordeel betreft de journalistieke methode en de aantoonbare werking van framing, niet een onbewezen uitspraak over persoonlijke intenties.